

Subdist. Ut causa materialis seu determinabilis iterum, *Conc.* Ut causa formalis, seu determinans, *Neg.*

Explico. Licet substantia, in eo quod substantia, sit naturaliter prior omni accidente, quatenus non includat in sua ratione aliquod accidens, nec causetur ab accidente, nec praesupponat accidens ad suum esse; nihilominus substantia materialis non est prior omni accidente quoad completam rationem suae individuationis, sed praesupponit quantitatem, praesertim quantum ad hoc, quod est distingui numero in eadem specie, demonstrari, et determinari ad *hic et nunc.* Quare si substantia materialis secundum completam rationem suae individuationis definiretur, in sua definitione ponenda foret quantitas; nec per hoc evadit ens per accidens, uti diximus, quemadmodum quodlibet ens physicum in sua ratione includit materiam sensibilem quae ponenda est in eius definitione, uti docet Aristoteles (2 *Physic.*), et tamen nemo dicit, substantiam physicam esse ens per accidens (1).

Oppon. 7.º cum eodem Scoto. In qualibet coordinatione praedicamentali debent esse omnia pertinentia ad illud praedicamentum independentem a quolibet alio praedicamento, cum praedicamenta sint primo diversa. Atqui substantia prima et singularis est in coordinatione primi praedicamenti ut primum subiectum quod de nullo praedicatur. Ergo substantia materialis non individuat per quantitatem quae est alterius generis.

Resp. Dist. mai. In qualibet coordinatione debent esse omnia illius praedicamenti independentem ab alio genere, si spectetur id per quod res ponitur in genere seu specie, nempe natura generis vel speciei, *Conc.* Si spectetur completa individuatio illius naturae, *Neg. Dist. min.* Est in praedicamento substantiae per naturam sui generis vel suae speciei, *Conc.* Per principia constituenta completam individuationem illius naturae, *Neg.*

Explico. Ex iis quae hactenus dicta sunt, et ex responsione data satis patet solutio difficultatis. Duo tamen adiungimus ad solutionem melius illustrandam, quorum primum est, coordinationes aliorum praedicamentorum etiam constitui per seipsas et non per substantiam ex ipsa Scoti doctrina; attamen primum subiectum illarum coordinationum nullo modo individuat per seipsum, cum omne accidens individuetur per substantiam. Secundo, et hoc quaestionem propius attingit, principium individuationis substantiae non semper directe pertinet ad genus substantiae, eo quod substantia non ponitur in genere ratione suae individuationis, sed suae naturae, quod sic dilucide traditum fuit a S. Thoma: « In rebus creatis res aliqua non ponitur in genere vel specie ratione eius quod pertinet ad eius individuationem, sed ratione naturae quae secundum formam determi-

(1) CAPREOLUS, 2 *Sent. Dist.* 3, q. 1, a. 3, pag. 135.

natur, cum individuat magis sit secundum materiam in rebus compositis » (1).

Oppon. 8.º cum eodem. Si quantitas est principium individuationis et divisionis unius substantiae ab altera, cum quantitas sit forma, duo individua differrent ratione formae, ideoque specificie iuxta doctrinam S. Thomae. Atqui in rebus materialibus divisio numeralis non causat divisionem specificam. Ergo quantitas non individuat substantiam materialem.

Resp. Dist. mai. Duo individua differrent ratione formae simplicis, *Neg.* Ratione formae, quae includit diversas partes unius speciei, *Conc.* et sic *Neg.* primam conclusionem. *Conc. min.* et *Neg. cons.* (Capreol. pag. 137).

Explico. Principium illud: Omnis divisio formalis est specifica, intelligendum est et intelligitur a philosophis et theologis de formis simplicibus; non autem de illa forma, quae in sua ratione dicit partes et partes eiusdem speciei, uti est quantitas, quae licet sit forma accidentalis, habet quandam individuationem a seipsa propter situm nempe ordinem partium in toto, ex quo rite intelligimus unam lineam non esse aliam. Sic si una linea dividitur in duas, ad simplicem divisionem habentur duae lineae eiusdem speciei. Quare cum sola quantitas reddat materiam divisibilem in partes ad cuius divisionem dividitur forma, nempe propter divisionem subiecti, ipsa sola dicitur efficere materiam signatam quae est completum individuationis principium substantiae compositae. Sic intelliguntur pulcherrima illa S. Thomae verba inquitentis: « Si quantitas sine materia haberet esse actu, per se haberet individuationem, quia per se haberet divisionem illam, secundum quam materia dividitur; et sic una pars differret ab alia non specie, sed numero secundum ordinem qui attenditur in situ partium. Et similiter una linea differret ab alia numero, dummodo acciperetur in diverso situ » (2).

ARTICULUS VI.

DE MENTE S. THOMAE CIRCA CONSTITUTIONEM INDIVIDUI.

CONTINUATIO RERUM. Doctrina superius vindicata de constitutione individui materialis acriter impugnata fuit tum a veteribus, qui fatentur eam traditam fuisse ab Angelico Doctore, tum a quibusdam recentioribus, qui negant eandem pertinere ad S. Thomam.

(1) 3 p. q. 2, a. 3 ad 3.

(2) 4 *Sent. Dist.* 12, q. 1, a. 1, sol. 3 ad 3; cf. pulcherrimum testimonium, *Quodlib.* 7, a. 10. Aliae difficultates solutae inveniuntur apud CAPREOLUM, loco saepius citato, et apud CAJET. *De ente et essentia*, cap. II, q. 5.

Quare ne iuvenes capiantur, et hi recentes auctores frustra sint, non erit inopportunitum huc simpliciter transferre selecta quaedam loca S. Doctoris, quae videntur magis accommodata ad patefaciendum quatenam in hac plena concertationum controversia fuerit Summi Aquinatis mens et sententia.

Testimonium I: « De ratione individui est, quod non possit in pluribus esse; quod contingit dupliciter. Uno modo quia non est natum esse in aliquo. Et hoc modo formae immateriales per se subsistentes, sunt etiam per seipsas individuae. Alio modo ex eo quod forma substantialis vel accidentalis est quidem nata in aliquo esse, non tamen in pluribus, sicut haec albedo quae est in hoc corpore. Quantum igitur ad primum materia est individuationis principium omnibus formis inhaerentibus, quia cum huiusmodi formae, quantum est de se, sint natae in aliquo esse sicut in subiecto, ex quo aliqua earum recipitur in materia, quae non est in alio, ideo nec forma ipsa sic existens potest in alio esse. Quantum autem ad secundum dicendum est, quod individuationis principium est quantitas dimensiona. Ex hoc enim aliquid natum est esse in uno solo, quod illud est indivisum et divisum ab omnibus aliis. Divisio autem accidit substantiae ratione quantitatis, ut dicitur (*Physic.* lib. I, text. 15 et 16). Et ideo ipsa quantitas dimensiona est quoddam individuationis principium in huiusmodi formis; in quantum scilicet diversae formae numero sunt in diversis partibus materiae: unde et ipsa quantitas dimensiona ex se habet quandam individuationem ita quod possumus imaginari plures lineas eiusdem speciei diferentes positione, quae cadit in ratione huius quantitatis » (1).

Testimonium II: « De ratione individui duo sunt; scilicet quod sit ens actu vel in se vel in alio; et quod sit divisum ab aliis quae sunt vel possunt esse in eadem specie, in se indivisum existens: et ideo primum principium individuationis est materia, qua acquiritur esse in actu cuilibet tali formae sive substantiali, sive accidentali; et secundarium principium individuationis est dimensio, quia ab ipsa habet materia quod dividatur. Unde in carentibus dimensione impossibile est aliquam esse distinctionem nisi per formam, quae facit diversitatem speciei: et propter hoc in Angelis sunt tot species, quot individua; quia cum sint formae sive quidditates subsistentes ex seipsis, habent esse in actu et distinctionem; et ideo non indigent ad sui individuationem neque materia neque dimensione. Si ergo quantitas sine materia haberet esse actu, per se haberet individuationem, quia per se haberet divisionem illam secundum quam dividitur materia; et sic una pars differret ab alia non specie, sed numero secundum or-

(1) 3 p. q. 77, a. 2.

dinem, qui attenditur in situ partium. Et similiter una linea ab alia differret numero, dummodo acciperetur in diverso situ » (1).

Testimonium III: « In rebus compositis ex materia et forma, necesse est quod differant natura vel essentia, et suppositum. Quia natura vel essentia comprehendit in se tantum illa quae cadunt in definitione speciei, sicut humanitas comprehendit in se ea, quae cadunt in definitione hominis; his enim homo est homo; et hoc significat humanitas, scilicet illud, quo homo est homo. Sed materia individualis cum accidentibus omnibus individuantibus ipsam non cadit in definitione speciei. Non enim cadunt in definitione hominis haec carnes et haec ossa, aut albedo vel nigredo, vel aliqua huiusmodi. Unde haec carnes et haec ossa et accidentia designantia hanc materiam non includuntur in humanitate, et tamen in eo quod est homo includuntur. Unde id quod est homo habet in se aliquid, quod non habet humanitas... In his igitur quae non sunt composita ex materia et forma in quibus individuatō non est per materiam individuale, id est per hanc materiam, sed ipsae formae per se individuantur, oportet quod ipsae formae sint supposita subsistentia. Unde in eis non differt suppositum et natura » (2).

Testimonium IV: « Si ergo Angeli non sunt compositi ex materia et forma, sequitur quod impossibile sit esse duos Angelos unius speciei... Si tamen Angeli haberent materiam, nec sic possent esse plures Angeli unius speciei. Sic enim oporteret quod principium distinctionis unius ab alio esset materia; non quidem secundum divisionem quantitatis cum sint incorporei, sed secundum diversitatem potentiarum, quae quidem diversitas materiae causat diversitatem non solum speciei, sed etiam generis » (3).

Testimonium V: « Duplex est materia a qua fit abstractio; scilicet materia intelligibilis, et sensibilis; et dico intelligibilem ut quae consideratur in natura continui; sensibilem autem sicut materia naturalis. Utraque autem dupliciter accipitur, scilicet ut signata, et ut non signata. Et dicitur signata secundum quod consideratur cum determinatione dimensionum, harum scilicet vel illarum; non signata autem, quae sine determinatione dimensionum consideratur. Secundum hoc igitur est sciendum quod materia signata est principium individuationis, a qua abstrahit omnis intellectus secundum quod dicitur abstrahere ab hic et nunc » (4).

(1) In 4 Sent. Dist. 12, q. 1, a. 1, sol. 3 ad 3. Haec eadem doctrina explicatus adhuc proponitur a S. Doctore in opusculo *De principio individuationis*, et in Boet. *De Trini.* q. 4, a. 2.

(2) I p. q. 3, a. 3.

(3) I p. q. 50, a. 4; cf. etiam opusculo *De natura materiae*, cap. III.

(4) QQ. DD. *De ver.* q. 2, a. 6 ad 1.

SCHOLION. Epilogus rerum explicatarum. Ut ea, quae a nobis explicatius disputata sunt, sub uno veluti conspectu ponantur, non erit abs re hic subicere brevem totius doctrinae superius traditae epilogum. Cum substantiae praedicamentum incipiat a genere generalissimo, et descendat ad individuum, quod est primum subiectum, de quo omnia praedicantur, quia omnia in ipso inesse intelligimus, investigavimus utrum individuum substantiae et natura speciei, quae in ipso subsistit, essent penitus idem realiter, an individuum adderet quidditati seu essentiae aliquid realiter ab ea distinctum. In quaestione enodanda propugnavimus, naturam speciei in substantiis materialibus non habere completam individui rationem et constitutionem, nisi per aliquid additum principiis quidditativis, quod est ab ipsis realiter distinctum. Deinde gradatim descendimus ad determinandum quidnam sit illud additum, quod naturam speciei constituat in completa ratione individui seu primi subiecti; et cum S. Thoma docuimus principium individuationis in substantiis corporalibus esse *materiam signalam*, nempe subiectam quantitati.

Cum enim individuum sit illud, quod est indivisum in se seu incommunicabile, et divisum a quolibet alio ultima divisione, ratio individuationis repetenda est in substantiis compositis a subiecto quod in se recipit communem formam, et per quod forma illa evadit incommunicabilis alteri. Forma autem substantialis non subsistens, idest non habens esse per se, sed per compositum et in composito, recipitur in materia, quae sibi vindicat rationem primi subiecti, ideoque non praedicabilis de alio, et consequenter materia est *primarium principium*, licet non totale individuationis. Siquidem primum esse substantiae corporalis recipitur in composito ex materia et forma, quae intrinsecus huiusmodi substantiam constituunt; et illud esse nulli alteri communicari valet propter materiae incommunicabilitatem, cum id quod habet rationem primi subiecti ex opposito dicatur cum realitate communicabili. Verum enim cum de ratione individui cuiuslibet sit non solum esse indivisum et incommunicabile, sed etiam esse divisum a quolibet alio ultima divisione; insuper cum de ratione peculiari individui materialis sit esse divisum a quolibet alio numerice et non specificae, esse demonstrabile, et determinatum ad hic et nunc, consequenter materia, quae constituit primarium principium individuationis non potest constituere totale et adaequatum principium singularitatis; nam diversitas materiae facit diversitatem generis, cum conveniant in genere reali quorum materia est eadem.

Quocirca materia est causa distinctionis numericae eorum quae conveniunt in specie, secundum quod subicitur illi formae, ex qua habet ut sit divisibilis et distinguibilis secundum numerum, idest quantitati dimensionis, quae substantiae corporatae tribuit partes, et partes eiusdem speciei. Sic quantitas dimensionis est *secundarium principium*

individuationis, non quatenus causet subiectum suum, cum substantia non habeat esse per quantitatem, quae est accidens causatum a principiis essentialibus substantiae; sed quatenus natura illa substantialis sit per quantitatem distincta ab aliis quibuscumque convenit in specie; sit demonstrabilis; sit determinata ad *hic et nunc*. Sic etiam quantitas licet non constituat intrinsece naturam substantialem utpote accidens illius praeter principia quidditativa substantiae positum; nihilominus intrinsece constituit completum individuum illius naturae materialis.

Materia si independenter a quantitate consideratur, spectari potest bifariam. Vel 1°) per ordinem ad actum seu ad formam a qua habet esse actu, et intelligibilitatem, et sic consideratur ut pars speciei, et dicitur materia communis, et hoc modo non constituit principium individuationis, cum sit pars naturae quae praedicatur de multis individuis. Vel 2°) materia considerari potest in se et absolute, nempe in sua realitate potentiali, et hoc modo non est intelligibilis, et habet rationem primi subiecti non praedicabilis de pluribus, et sic constituit principium individuationis; quia non est aliqua communis ratio quae abstrahitur a multis, et de multis praedicatur, cum nullam habeat intelligibilitatem, sed a nobis intelligitur quodammodo per modum compositi quando nominatur, quia intellectus noster sic intelligit suum proprium obiectum (1).

Quantitas etiam considerari potest bifariam. Vel 1°) quatenus est accidens perfectum, nempe forma quaedam accidentalis subsistens in substantia corporali, et secundum hanc considerationem, secundum quam dicitur quantitas terminata, non individuatur substantiam, quia de ratione cuiuslibet formae non subsistens est dicere communicabilitatem pluribus subiectis, et insuper de ratione formae accidentalis in particulari est habere esse per subiectum et in subiecto, ideoque potius ipsa individuatur per subiectum, quam subiectum individuatur per ipsam. Vel 2°) considerari potest ut accidens imperfectum et tale accidens, et dicitur *quantitas interminata*, nempe praescindens a determinata aliqua figura et mensura, sine qua non potest existere in rerum natura, et in hoc secundo sensu quantitas asserit *secundarium principium* individuationis; ita tamen ut non sub eodem respectu sub quo individuatur substantiam, ipsa individuatur a substantia, quod esset secum pugnans. Nam quantitas habet a subiecto ut sit, et ut sit incommunicabilis, quia est forma accidentalis; sed non habet a subiecto ut dicat partes et partes habentes dererminatum situm seu positionem, cum hoc sit de essentia et definitione quantitatis dimensionis, ideoque non habet a subiecto ut distingui possit ab alia numerice in eadem specie. Vicissim subiectum materiale tribuens quantitati esse

(1) CAPREOL. loc. cit. pag. 139, col. 1.

actu et incommunicabilitatem mutuatur a quantitate divisibilitatem in partes subiectivas eiusdem speciei, et insuper quod sit demonstrabile et determinatum *ad hic et nunc*.

Individuum in praedicamento. Individuum, uti notavimus ex S. Thoma, non ponitur in genere neque in specie ratione principiorum individuantium, sed ratione essentiae: ideoque secundum quod diversae quidditates diversimode se habent ad proprios essendi actus, efflorescunt decem diversa et suprema genera rerum, quae dicuntur praedicamenta. In quolibet praedicamento datur quaedam coordinatio praedicamentalis, quae a genere supremo descendit usque ad individuum de quo praedicantur genera omnia, et species illius praedicamenti. Neque necesse est principia individuantia pertinere ad illud idem praedicamentum ad quod pertinet natura quae individuatur, licet hoc contingere possit. Sic in omnibus categoriis accidentium principium individuans est subiectum pertinens ad genus substantiae, cum omnia accidentia individuentur per substantiam. Ex opposito in genere substantiae sunt quaedam individua, quae sunt per seipsa singularia, uti evenit in formis spiritualibus et subsistentibus: quaedam alia indigent ad suam completam individuationem aliqua realitate collocata in alio praedicamento, licet *primariam* rationem individuationis ab ipsa substantia mutuentur, uti contingit in substantiis materialibus. Huiusmodi substantiae infimum gradum perfectionis in suo genere sibi vindicant, et sic in ratione singularitatis participant quaedam de perfectione substantiarum spiritualium, et de imperfectione accidentium; neque propter hoc aliquod individuum substantiae dici potest ens per accidens, cum essentia recipiat in se esse, quod non copulat quidditates duorum generum. Neque principia individuantia, licet sint accidentia, dicuntur per accidens de substantia prima: nam, ex doctrina Aristotelis a S. Thoma dilucide explanata, aliud est esse *accidens*, aliud est esse et dici *per accidens* (1).

Quomodo natura est in individuo. Cum dicimus hominem esse in Socrate, non confundimus, sed cum S. Thoma sedulo discernimus modum essendi in alio per inhaerentiam, et modum essendi in alio per essentialem identitatem. Hi quippe duo modi in substantiis compositis inseparabiliter sese concomitantur; nam natura speciei sumitur a forma, quae informat materiam et ipsi confert rationem speciei, et vicissim individuum sumitur a materia signata seu subiecta quantitati. Sic intellectus noster in rebus fundamentum habet, cur accipiat naturam ut partem formalem; individuum vero, ut subiectum habens illam formam, et sic dici potest vere: *Socrates est homo*, et non potest vere dici: *est sua humanitas*; quae praedicatio vera esset, si natura esset in individuo solum per essentialem identitatem et non

(1) *Metaph.* lib. VIII, lect. 9.

aliquo modo per inhaerentiam (1). Ad rem Capreolus: « Ideo homo est in Socrate, quia forma humana a qua principaliter sumitur natura humana specifica universalis, est in materia Socratis per informationem, unde quia natura specifica sumitur a forma, et individuum a materia signata, ideo communiter dicitur quod natura est formaliter et quasi quodammodo inhaerenter vel informative in supposito seu in individuo. Et per oppositum quia suppositum vel individuum substat naturae speciei et generis; quaelibet enim talis natura inhaerent quoad partem sui principialem et per synecdochem » (2).

ARTICULUS VII.

DE SUBSISTENTIA.

QUAESTIO DEFINITUR. Declarantur notiones. Substantia quandoque accipitur, uti vidimus, pro individuo primi praedicamenti quod dicitur substantia prima vel hypostasis, vel res naturae, vel subsistentia concrete sumpta; idest subiectum subsistens, vel suppositum, vel demum persona, si natura quae in ipso subsistit est rationalis. Iam vero ex diversa hac nominum explicatione pronum esset inferre, substantiam primam per seipsam, et sine ullo alio addito esse subsistentem et consequenter esse suppositum seu personam; ideoque philosopho ab ulteriori inquisitione hac super re esset supersedendum. Attamen posita fide mysterii Incarnationis, qua docemur Verbum assumpsisse naturam humanam singularem, et non suppositum seu subsistentiam, cum natura illa ad divinum Verbi subsistentiam supernaturaliter elevata sit, sponte oritur controversia, an natura seu essentia singularis in genere substantiae differat a supposito seu subsistentia secundum rationem vel secundum rem.

Qua in controversia multiplices sunt tum philosophorum tum vel maxime theologorum sententiae, a quibus exponendis abstinemus, ne plus aequo a nostro instituto aberrare contingat. Idcirco satius nobis erit doctrinam S. Thomae ex ipsis eius fontibus fideliter expressam pro rei difficultate et pro viribus in medium afferre et vindicare. Ea quippe ab Angelico Doctore saepius evoluta et inculcata cuilibet cogitate rem consideranti apparebit aptissima ad praebendam probabilem viam tam abstrusae controversiae dirimendae.

Quoniam vero de hac questione disceptari utiliter non potest, nisi prius explicantur, et definiantur quidam conceptus ontologici,

(1) Cf. CAIET. opusc. *De ente et essentia*, cap. V, q. 8.

(2) CAPREOL. 2 *Sent. Dist.* 3, q. 1, a. 3, pag. 139. De forma totius et de forma partis consule, sis, S. THOM. 4 *Sent. Dist.* 20, q. 1, a. 1.

riteque stabilatur sensus quorundam vocabulorum, quae usurpari solent a philosophis et a SS. Patribus, sic in hoc articulo evolvemus hos conceptus et notabimus diversum horum vocabulorum sensum; in alio vero articulo determinabimus quid constituat naturam aliquam in ratione suppositi subsistentis.

Ens et unum per se. Cum suppositum sit ens per se unum et subsistat vel naturaliter in unica natura, vel supernaturaliter in pluribus, sicut Persona Verbi quae subsistit in duabus naturis; primo loco determinandum venit quid sit ens per se unum, tum secundum quod est unum suppositum, tum secundum quod est una natura.

Concretum substantiae dicitur ens per se unum; nam substantia per suam quidditatem habet ut sit primo, et simpliciter ens; nempe hoc concretum, quod sine alio addito habet ut per se existat in rerum natura; est enim substantia, *res cuius quidditati competit esse in se.* Ex aduerso concretum accidentis vocatur ens per accidens, uti album; quandoquidem nullum est album per quidditatem, qua primo et simpliciter constituitur ens; sed constituitur album per albedinem, quae est forma superveniens quidditati per quam sibi vindicat, ut sit primo et simpliciter ens. Iam vero ad definiendum quandonam concretum substantiae dicatur unum unitate suppositi, et quandonam dicatur unum unitate naturae, paucis declarandum est, quid exprimat nomen *suppositi*, quid designet nomen *naturae*.

Quid suppositum? Suppositum definitur a Boetio: *Naturae completae individua substantia* (1). Quare de ratione suppositi est natura seu quidditas singularis et completa, nempe completam habens speciem; et ideo suppositum dicitur etiam *subsistens in specie completa*; nam de ratione individui est, ut sit in se indivisum et incommunicabile, et divisum a quolibet alio ultima divisione; quod est proprie et perfecte subsistere, id est in se et per se existere et non in alio, seu non esse communicabile alteri. Hinc illud est proprie suppositum, ad quod pertinet perfecte per se existere, ita ut nullo modo in alio. Si quid ergo est actu per se existens, cui tamen naturaliter conveniat aliquo modo existere in alio, hoc dicitur quidem subsistens, sed incomplete; et consequenter vel non vocabitur suppositum, vel appellabitur suppositum imperfectum.

Quam ad rem a ratione suppositi excluduntur, 1°) Universalia etiam substantiarum, ut universalis sunt, nempe genera et species, quae non subsistunt per se, uti Plato imaginabatur, sed existunt in singularibus, nempe in individuis substantiarum, quae dici solent res generum et specierum, et ideo a veteribus determinata individua substantiarum dicebantur *substantiae primae*; genera et species vocabantur *substantiae secundae*; eo quod per se existere primo competit singu-

(1) Lib. De duabus naturis et una persona Christi.

laribus; cum genera et species non existant extra intellectum nisi quatenus singularia existunt. 2°) Excluduntur a ratione suppositi omnes formae physicae et materiales, quae non existunt independentes vel a subiecto cui inhaerent vel a materia quam informant. 3°) Excluduntur demum a ratione suppositi quaecumque in ordine substantiae habent rationem partis, cuius est existere non in se, sed in toto.

Suppositum ergo non incite definitur a quibusdam veteribus: *Substantia prima et tota*, nimirum ens habens rationem singularis et totius in genere substantiae. Ad hoc ergo ut ens sit unum per se, quod sit unum suppositum, requiritur ut sit unum eius subsistere seu unum actus per se existendi; et si ens est compositum, necesse est, ut ea quibus constare intelligitur, conveniant in unum actum existendi per se.

Ex dictis haec duo plane efficiuntur: alterum est quod nomen individui seu singularis non semper denotet omnino idem ac suppositum et subsistens; nam singulare directe opponitur communi, et non parti; et ideo aliqua pars, uti manus vel caput hominis dicitur singularis et individua, licet nullo modo dicatur suppositum: idem dicendum de determinato aliquo accidente. Alterum quod ex tradita doctrina fluit, in eo consistit quod absoluta et plena ratio subsistendi competat dumtaxat Deo glorioso, qui est actus purus et ipsum esse per se subsistens, nempe individuum per puritatem sui esse. Siquidem quodlibet creatum subsistens cum habeat naturam realiter distinctam a suo esse, licet naturaliter subsistat in suo esse quod consequitur formam, ideoque non possit alteri communicari; nihilominus potest supernaturaliter elevari ad esse nobilius; et sic sua naturali subsistentia et incommunicabilitate carere, uti contigit in sacratissima humanitate Domini nostri Jesu Christi, quae elevata fuit ad divinam Verbi subsistentiam.

Quid natura? Nomine naturae, prout ipsa opponitur supposito, intelligimus essentiam seu quidditatem substantialem, qua mediante suppositum aliquod vel subsistens constituitur in sua specie vel quasi specie. Sic natura seu quidditas denotat partem formalem et perfectivam alicuius subsistentis, et dicitur forma totius exprimens id secundum quod, vel quo subsistens completum habet primo quoddam esse determinatum seu quemdam gradum entis; et hoc sensu sumitur cum praecisione omnium quae ad eius quidditatem non pertinent. Sic etiam Deus et Angeli habent naturam. Deitas enim est natura, qua nostro modo concipiendi intelligitur Deus constitui in sua quasi specie, quemadmodum humanitas est natura seu pars formalis hominis, secundum quam realiter homo quilibet ponitur in specie humana.

Quare natura adaequate accepta, nimirum ut forma metaphysica constituens aliquam rem in determinato gradu essendi, dicenda est rei cuiuslibet essentia seu formalis ratio secundum quam illi competit esse. Cum vero esse ordinetur ad operationem, et modus operandi sequatur modum essendi, quisque facile intelligit, naturam seu essen-

tiam, dum intrinsece constituit rem ut cui competat esse in hac vel in illa specie, simul se habere *ut quo* primo aliquid in specie constitutum determinatas operationes efficiat vel efficere possit. Iure ergo natura prout ad quodlibet ens se extendit, dicitur: *Primum principium quo operationis culti operanti intrinsecum*. Sic homo a natura humana, nempe ab humanitate habet ut sit in specie humana, et ab eadem ut efficere possit operationes naturae suae conformes; et consequenter homo habet esse, et est constitutus in specie, et operatur *ut principium quod*; sed principium *quo* homo habet esse, et ponitur in specie, et operatur, est humanitas seu natura humana.

Verum nomen essentiae seu naturae quandoque sumitur ut concretum alicuius generis vel speciei, nempe ut significans totum, et tunc accipitur *ut quod*, et sic praedicatur de subiecto; et hoc sensu dicitur: *homo est essentia*; quandoque sumitur ut abstractam, nempe ut significans partem formalem, et tunc accipitur *ut quo*, et sic nequit praedicari de subiecto, quia pars non praedicatur de toto: unde falso diceremus: *homo est humanitas* (1). Primo sensu natura opponitur supposito seu individuo singulari ut indeterminatum et universale opponitur determinato et singulari; secundo sensu ut totum opponitur parti. Idecirco natura accepta ut pars formalis suppositi nequit intelligi ens unum per se *ut quod*, sed solum *ut quo*, quia ad formam non pertinet esse sive per se, sive per accidens, ut *quod* aliquid, sed solum *ut quo* aliquid est (2).

Unitas suppositi et unitas naturae. Cum plura nequeant conflare in unum per se, nisi conveniant in unum esse primum, quo simpliciter sunt, declarata notione suppositi et naturae, determinandum est quoniam plura conveniant in unum suppositum, quae quoniam unam efficiant naturam. Quod ut dilucide praestemus, ad quaedam capita totam revocabimus doctrinam.

I. Esse simpliciter et primum vel sumitur pro esse seu realitate existentiae, vel pro esse seu realitate essentiae. Quae ergo conveniunt in unum esse existentiae, nempe in unum actum subsistendi, et non conveniunt in unum esse essentiae, constituunt dumtaxat unum per se unitate suppositi, et non unitate naturae. Exemplo sit natura humana et divina Christi, quae conveniunt in unum per se unitate suppositi, quia conveniunt in unum actum subsistendi; minime vero constituunt unum per se unitate naturae, quia non conve-

(1) Cur essentia composita sumi possit ut totum et ut pars, et essentia simplex non sumatur nisi ut totum, explicatur a CAIET, *De ente et essentia*, cap. V.

(2) Distinctio naturae et suppositi explicatur paucis a S. THOM. 3 *Sent. Dist.* 5, q. 1, a. 3. Insuper quoniam sit diversa ratio significandi per modum totius et concrete, et per modum partis et abstracte, declaratur ab eodem 1 *Sent. Dist.* 23, q. 1, a. 1.

niunt in unum esse essentiae. Quae vero conveniunt in unum esse essentiae substantialis constituunt unum unitate naturae.

II. Quae conveniunt actu in unum esse essentiae, hoc ipso conveniunt in unum esse existentiae, quod est suppositi illius essentiae, si essentia illa non ordinatur ad unionem cum alio subsistente. Quod si essentia elevetur ad subsistendum non secundum se, sed in altero, tunc componentia illam essentiam non conveniunt in unum esse per se, quod sit suppositi essentiae eiusdem, sed solum conveniunt in unum per se *ut quo* est suppositum essentiae diversae non adaequate sed inadaequate acceptum. Praestat huc transferre verba S. Thomae qui rem sic eleganter exponit: « Quando compositum ex materia et forma est per se subsistens, acquiritur ex forma illi composito esse absolutum per se. Quando autem non est per se subsistens, non acquiritur per formam esse illi composito, sed subsistenti cui hoc adiungitur, acquiritur respectus secundum esse ad hoc quod ei additur. Sicut si ponamus hominem nasci sine manu, et manum per se separatim fieri, et postea ei miraculose coniungi, constat quod forma manus causabit esse manus per se subsistentis. Sed postquam coniungitur homini, non acquiritur ex forma manus aliquid esse manui, quia manus non habet esse proprium... sed acquiritur homini respectus ad manum, secundum suum esse (scilicet acquiritur homini ratio eius, quod est habens actu manum) » (1).

Quocirca iuxta S. Doctorem ea quae coalescunt in unam essentiam ordinatam ad unionem cum alio subsistente, conveniunt in unum *ut quo* suppositum alterius naturae est per se non adaequate, sed inadaequate. Sic in Incarnatione anima et corpus conveniunt in unam essentiam seu naturam humanam, quae Christus suppositum naturae divinae habens humanitatem est substantialiter seu *per se*, sed solum inadaequate homo, cum adaequate Christus sit Deus-homo.

Elegans haec doctrina illustratur ab eodem S. Doctore applicando mox descriptum exemplum manus unioni ineffabili naturae humanae cum Verbo divino. Nam huic difficultati: « Videretur quod in Christo non sit tantum unum esse: omnis enim forma substantialis dat esse. Sed anima est forma substantialis. Ergo dat esse. Sed non dat esse Divinae Personae, quia hoc est aeternum. Ergo dat aliud esse. Ergo in Christo non tantum est unum esse ». Huiusmodi inquam obiectioni, proposita similitudine, sic occurrit: « Anima in Christo non acquirit proprium esse humanae naturae; sed Filio Dei acquirit respectum secundum suum esse ad naturam humanam, qui tamen respectus non est aliquid secundum rem in Divina Persona, sed aliquid secundum rationem » (2).

(1) 3 *Sent. Dist.* 6, q. 2, a. 2 ad 1.

(2) Loc. mox cit.

III. Si quando asserimus multiplicem naturam perfectam posse coalescere in unicum suppositum, hoc intelligendum est de supposito seu persona divina et increata, non autem creata. Huius diversitatis ratio ex eo repetenda est, quod actus existendi suppositi creati, quo formaliter constituitur subsistens seu in se existens, utpote receptus in subiecto a se realiter distincto, nempe in essentia singulari et determinata, per ipsam essentiam ita finitur ut ultra eam egredi non possit; cum quilibet actus suam proportionatam potentiam sibi vindicet. Ex adverso actus subsistendi divinus cum sit actus purus nullis potentiae limitibus circumscriptus, potest modo ineffabili, et nobis impervio ita communicari naturæ creatæ, ut ipsa elevetur ad subsistendum in divina persona (1). Si ergo natura quælibet creata determinate accepta et singularis non est suppositum vel persona ex eo quod elevetur ad subsistendum in persona divina, nempe eo quod unatur alteri supposito vel personæ, pronum erit inferre huiusmodi naturam completam et individuum naturaliter actuari proprio esse quod consequitur formam, ideoque subsistere seu esse suppositum vel personam hoc ipso, quod non actuatur actu existendi Divinæ Personæ, in qua supernaturaliter subsistat.

Quarundam vocum diversa significatio. Doctrina a nobis hactenus explicata faciliorem viam sternit ad solvendam principalem quaestionem, quæ de natura et supposito vel persona agitari solet. Sed ut in re tanti momenti, quæ tam arte necitur cum Augustissimo mysterio Incarnationis accurate cauteque procedamus, præstat quorundam vocabulorum diversam significationem iterum definire.

Essentia, Substantia, Subsistentia. Cum hæc tria nomina imposita sint ab actu essendi, substandi, et subsistendi, ad hoc ut diversa eorumdem significatio determinetur, necesse est diversam declarare rationem importatam per esse, substare, et subsistere; ita ut dicatur essentia res illa, quæ est susceptiva actus essendi, vocetur substantia illa, quæ sibi vindicat actum substandi, et nominetur subsistentia res illa, quæ potest habere actum subsistendi. Huiusmodi autem rationes actuum ita distinguuntur inter se, ut esse vel existere significet actum essendi prout communis est substantiæ et accidenti, nempe id quo res formaliter ponitur extra causas. Substare significat actum essendi, prout aliquo modo pertinet ad id quod non est accidens, seu cuius esse non est inesse alteri tamquam subiecto, cum sit vel ipsum subiectum cui alia insunt vel eius constitutum. Subsistere significat actum essendi eius, cuius est existere per se, qui actus per se existendi, est per se eius quod est per se totum in ratione entis substantialis. Quare quod est huiusmodi nulla ratione est in alio, sive ut accidens, sive ut materia vel forma materialis, sive ut pars quælibet vel actu

(1) 3 p. q. 2, a. 3 ad 1.

vel aptitudine. Imperfecte autem potest hic actus pertinere ad partem substantiæ, quæ in essendo non pendet ab alia parte, ideoque potest existere separata a toto. Quare essentia dicitur de substantia et de accidentibus: substantia non dicitur de accidentibus, sed de subiecto, et si subiectum est compositum ex materia et forma, dicitur etiam de componentibus, licet cum addito *incompleta*. Subsistentia perfecte pertinet ad suppositum, imperfecte autem pertinere potest etiam ad partem, nempe ad formam immaterialem, quæ est anima intellectiva.

Expositam doctrinam sic complexus est S. Thomas: « Sumitur differentia horum nominum, *essentia, subsistentia, substantia* secundum significationem actuum a quibus imponuntur, scilicet *esse, subsistere, substare*. Patet enim quod *esse* commune quoddam est, et non determinat aliquem modum essendi: *subsistere* dicit determinatum modum essendi, prout scilicet aliquid est ens per se non in alio, sicut accidens: *substare* autem idem est quod sub alio poni. Inde patet quod *esse* dicit id quod est commune omnibus generibus: sed *subsistere* et *substare* id quod est proprium primo prædicamento, secundum duo quæ sibi conveniunt; quod scilicet sit ens in se completum, et iterum quod omnibus aliis substernatur accidentibus, scilicet quæ in substantia esse habent. Unde dico, quod *essentia* dicitur cuius actus est esse: *subsistentia* cuius actus est subsistere: *substantia* cuius actus est substare » (1).

Horum nominum duplex significandi ratio. Nomina proxime commemorata quæ imponuntur ab actu essendi, subsistendi, substandi quandoque significant *ut quod*; nempe designant ipsum subiectum quod habet actum essendi, subsistendi, substandi; et in hoc casu sumuntur ut nomina concreta. Sic dicimus hunc hominem, seu Socratem esse quandam essentiam, subsistentiam, substantiam. Quandoque significant *ut quo*; nempe designant ipsam rationem formalem secundum quam alicui subiecto competit actus essendi, subsistendi, substandi; et in hoc casu sumuntur in significatione abstracta. Sic nomine essentiæ venit humanitas, seu quælibet determinata quidditas secundum quam, vel ratione cuius alicui rei vel subiecto competit habere essendi actum: nomine subsistentiæ venit ipsa ratio subsistentis, scilicet ratio secundum quam res habet ut ei competat non solum esse et substare, sed etiam actu subsistere, nempe in se existere, ut aliquid completum et distinctum. Cum autem subsistens in natura rationali sit idem ac suppositum et personæ, in hac acceptione subsistentia est ipsa ratio suppositi et personæ; et diceretur *suppositivitas* et *personalitas*; nempe ratio secundum quam ens intellectuale est substantiale, singulare, et totum.

(1) 1 Sent. Dist. 23, q. 1, a. 1.

Nilhilominus si usitatum loquendi morem spectemus, subsistentia sumi solet in significatione abstracta: ex adverso substantia sumitur generatim in significatione concreta. Essentia vero sumitur indiscriminatim sive pro eo *quod est*, sive pro eo *quo res est*. Duplex autem haec significandi ratio ortum ducit tum a rebus, quae constituunt proprium et directum obiectum intellectus nostri, tum etiam a modo quo mens nostra huiusmodi obiectum cognoscit. Cum enim, quemadmodum scite notat Angelicus (1), in rebus visibilibus plura reperiantur subiecta seu individua convenire in una natura speciei, sicut plures homines in una natura humana, necesse est secernere id quod est unum ab eo quod multiplicatur: natura quippe communis est quam significat definitio indicans quid est res. Quare in substantia particulari, seu in subiecto debet aliquid esse, quod ad naturam communem constituendam minime spectet, nimirum principium singularitatis, et per consequens accidentia individualia, quae memoratam naturam determinant. Sic natura communis comparatur ad substantiam singularem seu ad subiectum, sicut pars formalis ipsius, et ideo intellectus concipit subiectum tamquam deferens naturam communem: non quod subiectum sit aliud a sua natura; sed quod subiectum aliquid includat diversum a natura speciei, quod ipsam determinat ad esse hoc singulare distinctum secundum numerum, et determinatum ad *hic et nunc*.

Cum ergo intellectus noster ita a natura comparatus sit, ut simplicia concipiat per modum formae non subsistentis et partis, et ex adverso subsistentia et completa intelligat per modum totius et compositi, consequenter nomina abstracta usurpamus ad significandas formas non per se, sed in subiectis subsistentes; nomina vero concreta adhibemus ad designanda subiecta subsistentia et deferentia formas. Unde quando nominamus essentiam secundum concretam vocis significationem, intelligimus totum subsistens, nempe suppositum subsistens habens seu deferens naturam; cum vero nominamus essentiam in abstracto, intelligimus naturam communem, quae minime subsistit in se, sed in supposito; idest designamus id *quo* suppositum habet esse et constituitur in determinato entium gradu. Similiter loquimur, cum adhibemus vocabula substantiae et subsistentiae.

Quatenus vero substantias spirituales et simplices intelligimus et nominamus ad modum rerum compositarum, utimur ad eas nominandas utraque vocabulorum significatione; abstracta nimirum et concreta. Sic concipimus naturam angelicam et etiam divinam ad modum formae subsistentis in aliquo supposito, licet illae formae sint ipsum subiectum habens esse, ideoque in ipsis id *quod est*, et id *quo res habet esse* non differant, nisi secundum rationem intelli-

(1) QQ. DD. De Pot. q. 5, a. 1.

bilem. Et haec est ratio cur illae formae praedicantur convertibiliter de proprio subiecto; quia in ipsis quidditas et subiectum secundum rem et veritatem sunt unum idemque.

ARTICULUS VIII.

DE DISTINCTIONE NATURAE ET SUPPOSITI.

QUAESTIO DETERMINATUR. Quae a nobis in superiori articulo declarata sunt de conceptibus naturae et suppositi et de diversa significatione nominum *essentia*, *substantia*, *subsistentia*, viam quodammodo paraverunt ad difficillimam quaestionem aperiendam, quae ultro citroque disceptatur circa distinctionem naturae et suppositi. Antequam ad controversiam dirimendam accedamus, praestat iterum declarare quid veniat nomine suppositi, et quanam sit huius vocabuli diversa acceptio. Per suppositum ergo intelligimus non quodlibet singulare seu individuum, sed singulare in genere substantiae habens integram et completam naturam, ita ut per se et in se subsistat, ideoque dicitur etiam res naturae, subsistens in determinata et distincta natura, et si natura est rationalis, dicitur etiam hypostasis vel persona.

Rem ita exponit Aquinas: « Nominum quae singularitatem designant, quaedam significant singulare in quolibet genere entis, sicut hoc nomen *singulare* et *particulare* et *individuum*; quia haec albedo est quoddam singulare et particulare et individuum; nam universale et particulare circumeunt omne genus. Quaedam vero significant singulare solum in genere substantiae, sicut hoc nomen *hypostasis*, quod significat individuum substantiam, et hoc nomen *persona*, quod significat substantiam individuum rationalis naturae: et similiter hoc nomen *suppositum* vel *res naturae*; quorum nullum de hac albedine potest praedicari, quamvis haec albedo sit singularis; eo quod unumquodque eorum significat aliquid ut subsistens, accidentia vero non subsistunt. Partes vero substantiarum, quamvis sint de natura subsistentium; non tamen per se subsistunt, sed in alio sunt. Unde etiam praedicta nomina de partibus substantiarum non dicuntur: non enim dicimus quod haec manus sit hypostasis vel persona, vel suppositum, vel res naturae; quamvis posset dici quod sit quoddam individuum, vel particulare, vel singulare, quae nomina de accidentibus dicebantur » (1).

Cum ergo suppositum designet aliquid singulare per se subsistens et non existens in alio sive ut universale in singulari, sive ut pars in toto, sive ut accidens in subiecto, quaestio dirimenda eo spectat, ut statuatur per quid natura quaevis completa in genere substantiae evadat

(1) Quodlib. 5, a. 2.

subsistens. Si enim per se ipsam evadit subsistens, pronum erit inferre subsistentiam secundum rem non differre a natura substantiali: sin vero aliquid a natura realiter distinctum requiritur, concludendum erit, subsistentiam et consequenter suppositum seu personam realiter differre a natura.

Multiplex sententia. Hac in re sunt diversae admodum tum philosophorum, tum vel maxime theologorum opiniones, prout doctrinam hanc accommodant ad declarandam unionem hypostaticam Verbi Divini cum natura humana, ex qua resultat unum suppositum, vel una persona, vel una hypostasis subsistens in duabus naturis, seu una res duarum naturarum, quae est simul Deus et homo.

Prima sententia tuetur, subsistentiam constitui per meram negationem, et non per positivam quamdam realitatem superadditam naturae; quatenus docet suppositum nihil addere supra naturam, nisi negationem dependentiae ab alio supposito. Haec opinio propugnatur discrete a Scoto, qui quadruplici argumento nititur demonstrare naturam aliquam singularem et intellectivam non evadere personam seu non *personari*, ut ipse ait, per ulteriorem entitatem positivam, sed solum per aliquam negationem; nimirum quia non unitur supposito vel personae nobiliori, a qua assumitur ad subsistendum in ea (1). Hanc eandem sententiam post aliquot secula amplexatus est, et ingenti mirroque eruditionis apparatu acriter propugnavit Tiphanius in celeberrimo opere, quod exaravit *de hypostasi et persona*; quo ex libro omnia argumenta et Doctorum veterum testimonia hauserunt, qui postmodum eidem sententiae adstipulati sunt.

Secunda sententia e regione opposita decernit, naturam realiter differre a supposito per aliquam positivam entitatem, quam vocant modum quemdam substantialem, cuius proprium munus est, naturam aliquam singularem et individuum reddere alteri incommunicabilem. Cum autem huius doctrinae defensores diversimode opinentur de constitutione rerum creaturarum, consequenter in assignanda huiusmodi positiva realitate modalis mire dissentiunt inter se. Quidam enim arbitrantur substantias compositas non secus ac substantias immateriales esse per seipsas singulares, nullamque in eisdem admittunt realem differentiam inter essentiam et existentiam. Congruenter huic doctrinae sanciunt subsistentiam esse modum substantialem supervenientem essentiae existenti ab ea realiter distinctum ipsique ultimum complementum et incommunicabilitatem impertientem. Ab hac opinione in eo dumtaxat dissentit Toletus quo affirmat subsistentiam esse actum ultimum positivum supervenientem naturae existenti, non quidem realiter sed formaliter distinctum (2). Alii ex

(1) SCOT. 3 *Sent. Dist.* 1, q. 1, n. 6.

(2) In S. THOM. 3 p. q. 4, a. 2, conclus. 5.

adverso docentes cum S. Thoma substantias materiales esse individuas per materiam signatam et insuper in eis essentiam realiter differre ab existentia, decernunt, substantiam esse modum quemdam praecedentem existentiam et terminantem naturam singularem, ab ipsaque realiter distinctum, et ipsam constituentem suppositum vel hypostasim vel personam.

Tertia demum sententia inter duas superiores mediam quamdam terit viam et contendit, subsistentiam seu suppositum in rebus materialibus et compositis ex materia et forma spectari debere in duplici differentia. Nam vel suppositum comparatur ad naturam communem speciei, et in hoc casu naturae superaddit principia individuantia et esse existentiae, per quae natura constituitur individuum completum in genere substantiae in se subsistens seu in se habens esse distinctum. Vel suppositum comparatur ad naturam individuum et singularem, et tunc ipsi addit dumtaxat existentiam, ita ut natura singularis et completa in genere substantiae per esse in se receptum tamquam per ultimam actualitatem constituatur formaliter subsistens, nimirum in se existens et cullibet alteri incommunicabilis.

Haec sententia quae utrinque vitat incommoda tum primae tum secundae et magis accommodata videtur ad ineffabile Incarnationis mysterium aliquo modo declarandum, passim exponitur et defenditur ab Angelico Doctore, uti legenti et simul conferenti diversa eius loca facile perspicuum erit, et uti testantur tum Capreolus (1), qui eam amplectitur et exponit, tum ipse Toletus, qui ab ipsa dissentit, sed ingenue fatetur eam esse ad mentem Aquinatis inquisiens: « Et sine dubio mihi ista sententia visa est esse S. Thomae conformior » (2).

Antequam ergo accedamus ad propositionem stabilendam et demonstrandam, quae S. Thomae doctrinam vindicabit, necessarium putamus ad aequivocationes vitandas nonnulla in antecessum praenotare.

Duplex suppositi acceptio. Suppositum, nempe subsistens in determinata natura quae, si est rationalis, dicitur etiam hypostasis seu persona, apud S. Thomam et nonnullos alios Doctores sumi solet dupliciter. Interdum enim accipitur *denominative*, et in hac acceptione designat *id quod* subsistit, nempe aliquam determinatam naturam, quae per se, nempe a suis constitutivis habet ut sit subiectum subsistentiae, idest illius formae a qua tamquam ab ultima actualitate formali habet ut denominetur subsistens; ideoque suppositum seu subsistens sic accipitur quodammodo materialiter, nempe pro subiecto formalis subsistentiae. In hac acceptione illa natura dicitur suppositum per se subsistens, quae spectatis unice principis essentialibus potest subsistere, idest in se existere vel poni sub esse suo; iuxta illud S. Thomae:

(1) In 3 *Sent. Dist.* 5, q. 3.

(2) TOLET. loc. mox cit.

« Subsistere dicitur aliquid in quantum est sub esse suo, non quod habeat esse in alio, sicut in subiecto » (1). Illa ex adverso natura dicitur non esse per se subsistens, quae spectatis suis principiis quidditativis non est per se determinata ad esse hanc vel illam numerice unam. Sic formae mere spirituales seu essentiae simplices dicuntur esse per se supposita subsistentia, et non distingui a supposito nisi secundum rationem intelligibilem; et ex opposito essentiae compositae ex materia et forma dicuntur non esse per se subsistentes, et consequenter differre a supposito secundum rem et veritatem.

Sic S. Thomas accipit suppositum quando probat in Deo suppositum seu subiectum non distingui realiter a natura, eo quod in Deo non sit compositio ex materia et forma, inquit: « In his quae non sunt composita ex materia et forma, in quibus individuatio non est per materiam individualement, idest per hanc materiam, sed ipsae formae per se individuantur, oportet quod ipsae formae sint supposita subsistentia. Unde in eis non differt suppositum et natura » (2). In hac eadem acceptione S. Thomas usurpat nomen suppositi seu *per se subsistentis* in omnibus illis locis in quibus disserens de substantiis spiritualibus, idest de Angelis declarat huiusmodi substantias esse formas per seipsas singulares et subsistentes, ideoque in ipsis naturam non distingui realiter a supposito per se subsistenti.

Quandoque vero *suppositum* seu subsistens accipitur *formaliter*, et in hac acceptione natura illa dicitur subsistens seu suppositum quae actuatur illa forma a qua habet ut denominetur, nempe ab existentia, sub qua esse debet, ut dici possit formaliter subsistens. Sic nulla natura creata est per se subsistens, idest est sua subsistentia; quia nulla creatura est suum esse, sed est subiectum habens esse receptum, et ideo quaelibet natura creata potest divina virtute separari a propria subsistentia, et assumi ad subsistendum in hypostasi divina. Sic etiam quaelibet determinata natura in genere substantiae hoc ipso est suppositum, quia determinatam naturam naturaliter consequitur determinatum esse per quod natura illa incommunicabilis alteri evadit, et ideo formaliter subsistit, idest in se existit, cum ponatur sub proprio esse. Verum enim si illa determinata natura assumitur a supposito nobiliori quod in ea, vel secundum eam subsistit, tunc huiusmodi supernaturalis unio impedit, quominus proprium esse naturaliter consequatur illam singularem et completam naturam, quae propterea non habet propriam subsistentiam, ideoque non est suppositum, quia non est sub proprio esse; sed sub esse nobilioris hypostasis, nempe Personae divinae quae subsistens per naturam divinam ex qua denominatur Deus, subsistit

(1) In 1. Sent. Dist. 23, q. 1, a. 1 ad 3.

(2) 1. p. q. 3, a. 3. Hanc eandem doctrinam explicatius et luculentius proponit et persequitur 3. p. q. 2, a. 2.

simul in natura creata, puta in natura humana ex qua denominatur homo, quod vocabulum significat naturam humanam, sed supponit pro hypostasi divina, quae in illa natura subsistit.

PROPOSITIO.

In substantiis compositis suppositum denominatum sumptum realiter differt a natura communi speciei quae notatur per definitionem: a natura vero individuata, itemque a natura substantiarum simplicium non differt nisi ratione. Suppositum vero formaliter sumptum in omnibus rebus creatis differt realiter ab essentia seu a natura singulari.

Prob. 1.^a pars. Haec pars satis superque patet ex iis quae docuimus de individuazione substantiarum materialium; nihilominus sic in praesenti potest breviter effici et demonstrari. Natura substantiarum compositarum ex materia et forma, uti probavimus, non est per se singularis et individua, nempe indivisa in se et ab omnibus aliis divisa, sed per aliquid ipsi realiter superadditum quod est praeter principia speciei, ideoque natura significatur ut pars formalis quae nequit vere praedicari de toto. Iam vero suppositum denotat determinatam et individuum naturam quae collectiviter principia speciei et principia determinantia speciem ad hoc singulare designatum, ideoque significatur per modum totius. Ergo suppositum realiter differt a natura quatenus naturae aliquid addit, quod sit praeter principia essentialia et quidditativa.

S. Thomas hanc doctrinam sexcentis in locis inculcat; ad specimen sufficit recitare haec eius verba: « Contingit in quibusdam rebus subsistentibus inveniri aliquid, quod non pertinet ad rationem speciei, scilicet accidentia et principia individuantia, sicut maxime apparet ex his quae sunt ex materia et forma composita; et ideo in talibus etiam secundum rem differt natura et suppositum non quasi omnino aliqua separata, sed quia in supposito includitur ipsa natura speciei, et superadduntur quaedam alia, quae sunt praeter rationem speciei: unde suppositum significatur ut totum habens naturam partem formalem et perfectivam sui, et propter hoc in compositis ex materia et forma natura non praedicatur de supposito; non enim dicimus quod hic homo sit sua humanitas » (1).

Prob. 2.^a pars. Suppositum est individuum subsistens in aliqua determinata specie, nempe ens cui competit esse in rerum natura, non inesse alteri tamquam subiecto, neque esse alterius tamquam totius, sed perfecte subsistere seu per se existere. Atqui natura rei materialis prout est haec et determinate accepta, idest indivisa in se et divisa a

(1) 3. p. q. 2, a. 2; cf. etiam 1. p. q. 3, a. 3.

quolibet alio per principia individuanti, itemque natura immaterialis et per se singularis est individuum subsistens in aliqua specie, nempe singulare habens naturam completam seu perfectam speciei rationem. Ergo suppositum non differt realiter a natura materiali determinate sumpta et singulari, neque a natura immateriali.

Cum ergo suppositum alicuius naturae, quod est *hoc aliquid* in se indivisum, et divisum a quolibet alio ultima divisione, importet realitatem verificantem perfectionem speciei, et determinationem illius naturae specificae ad unitatem numericam, si natura prout est forma metaphysica non est determinata ad hoc individuum, tunc non est per se suppositum, sed suppositum evadit per adiectionem eorum, quae ipsam determinant, nempe per principia individuanti. In hac quippe hypothesi invenitur in natura sic determinata tum realitas quae verificat perfectionem speciei, tum illa quae speciem determinat ad individuum, et est haec concreta natura coalescens ex hac numero materia, et ex hac forma tamquam ex principiis physicis in individuo determinatis. Unde nulla ulterior realitas desideratur ad hoc ut natura sic coarctata constituat suppositum, nempe subiectum, cui competat actus essendi in se seu subsistendi in rerum natura ut ens completum. Quod si natura est substantia immaterialis, et per ipsa principia speciei determinata ad unitatem numeralem, tunc natura hoc ipso est suppositum subsistens, nempe subiectum, cui sine ullo alio addito competit actus subsistendi seu in se existendi ut ens completum et singulare, cum a simplici forma habeat tum perfectionem speciei, tum indivisionem in se, tum ultimam divisionem a quolibet alio, et consequenter huiusmodi natura seu species non erit universalis nisi secundum rationem intelligibilem.

Utramque partem nostrae propositionis sic enucleat eleganter Doctor Angelicus: « In quibusdam differunt natura et persona secundum rem, in quibusdam vero secundum rationem tantum. Natura enim, secundum quod hic loquimur, est quidditas rei quam signat definitio: persona autem est *hoc aliquid* quod subsistit in natura illa. In simplicibus autem quae carent materia, ipsum simplex est sua quidditas: quidditas vero compositi non est ipsum compositum; humanitas enim non est homo. Cuius ratio est, quia in significatione humanitatis, sive quidditatis, sive naturae continentur tantum essentialia principia hominis secundum quod homo est; non autem ea, quae pertinent ad determinationem materiae, per quam natura individuatur, quae tantum continentur in significatione Socratis, quia per ea Socrates est *hic*, et divisus ab aliis: et ideo quia humanitas non includit in sua significatione totum, quod est in re subsistente in natura, cum sit quasi pars, non praedicatur: et quia non subsistit nisi quod est compositum, et pars habetur a suo toto, et ideo humanitas non subsistit, sed Socrates, et ipse est habens humanitatem; sed quia

esse indistinctum est incompletum, quasi ens in potentia, ideo homo non subsistit, sed hic homo cui convenit ratio personae. Est ergo ratio personae quod sit subsistens distinctum, et omnia comprehendens, quae in re sunt; natura autem tantum essentialia comprehendit. In simplicibus autem non differt *re* natura et persona; quia natura non recipitur in aliqua materia per quam individuetur, sed est per se subsistens; tamen in quantum considerantur essentialia rei, sic dicimus ibi naturam; in quantum autem invenitur ibi aliquid subsistens, sic dicimus, ibi personam » (1).

Prob. 3^a pars. Suppositum formaliter acceptum denotat ultimam perfectionem et formalitatem et ipsum actum subsistendi seu existendi in se per quem natura quaedam singularis est alteri incommunicabilis. Atqui actus essendi in natura receptus, ipsamque constituens alteri incommunicabilem, ideoque suppositum vel personam, in omnibus rebus creatis realiter differt a natura singulari, quae est eius proprium susceptivum. Ergo in omnibus rebus creatis natura realiter differt a supposito formaliter sumpto seu a subsistentia. Sic rite intelliguntur omnia illa loca S. Thomae, in quibus asserit existentiam recipi in supposito, nimirum esse actum seu formam in supposito receptam, per quam ipsum suppositum constituitur, et non quod praesupponatur formaliter constitutum in ratione suppositi independentem ab esse; eodem propemodum modo quo subiectum album non constituitur formaliter in esse albi sine actu exercito formae albedinis.

Quare posita aliqua natura in ordine reali, quam suum proprium esse naturaliter consequitur, illa eadem natura erit hoc ipso suppositum subsistens per suum proprium esse formaliter constitutum. Verum enim si per assumptionem ad esse nobilius Personae Divinae impeditur, quominus esse naturale illius naturae eam consequatur, tunc illa natura non erit suppositum creatum, sed per unionem ad hypostasim divinam ab aeterno praeesistentem resultat unica hypostasis seu persona subsistens in duabus naturis, vel secundum divinam et humanam naturam. Quod si illa creata natura relinquatur a Persona Divina assumente, tunc haberet proprium esse naturaliter consequens naturam illam, et constitueretur formaliter suppositum creatum subsistens seu habens esse in illa natura.

Doctrinam a nobis expositam quae tangit Augustissimum Incarnationis mysterium placet confirmare ipsis S. Thomae verbis, ut intelligatur ex quo fonte ipsa manet, et quam sit accommodata non ad unionem hypostaticam intelligendam, quae ab homine non potest perfecte explicari (2), sed ad fidem catholicam circa hoc mysterium ab impugnationibus defendendam. En S. Doctoris verba: « *Esse proprie*

(1) 3^a Sent. Dist. 5, q. 1, a. 3.

(2) *Contra gent.* lib. IV, cap. XXI.

et vere non attribuitur nisi rei per se subsistenti . . . Quia ergo in Christo ponimus unam rem subsistentem tantum, ad cuius integritatem concurrunt etiam humanitas, quia unum suppositum est utriusque naturae; ideo oportet dicere quod *esse* substantiale quod proprie attribuitur supposito, in Christo est unum tantum; habet enim unitatem ex ipso supposito, et non ex naturis. Si tamen ponatur humanitas a divinitate separari, tunc humanitas suum *esse* habebit, aliud ab *esse* divino. Non enim impediēbat, quin proprium *esse* haberet, nisi hoc quod non erat per se subsistens » (1).

Praeclarum hoc testimonium aliud elegantius adhuc excipiat: « In puris hominibus ex unione animae ad corpus constituitur persona; sed hoc ideo in puris hominibus accidit, quia anima et corpus sic in eis coniunguntur, ut *per se existant*. Sed in Christo uniuntur ad invicem ut adiuncta alteri principaliori, quod subsistit in natura ex eis composita. Propterea ex unione animae et corporis in Christo non constituitur nova hypostasis praesecondenti, sed advenit ipsum coniunctum personae seu hypostasi praesecondenti: nec per hoc sequitur, quod sit minoris efficaciae unio animae et corporis in Christo quam in nobis, quia ipsa coniunctio ad nobilius non adimit virtutem aut dignitatem, sed auget. Sicut anima sensitiva in animalibus constituit speciem, quia consideratur ut ultima forma, non autem in hominibus, quamvis in nobis sit virtuosior et nobilior: et hoc propter adiunctionem ulterioris et nobilioris perfectionis, scilicet animae rationalis » (2).

SCHOLION. Contra doctrinam a nobis expositam de formali ratione suppositi, nempe de subsistentia quae constituitur per actum essendi substantialem, doctissimus Toletus, qui ingenue, uti vidimus, eam Doctori Angelico attribuit, hoc unum opponit, quod non valet mente complecti, existentiam in rebus creatis realiter distingui ab essentia in qua recipitur tanquam ultima eius actualitas in linea substantiae. Cum haec quaestio de reali distinctione essentiae et esse in creaturis a nobis alibi pertractata sit, non est cur hic actum agamus ea iterando, quae fusius persecuti sumus (3). Ad ipsum vero Toletum, qui subsistentiam creaturae reponit in ultimo actu positivo, qui supervenit naturae existenti non quidem realiter, sed formaliter ab ipsa distincto, respondemus, vel hanc doctrinam in scenam reducere formalem distinctionem Scoti, vel docere, subsistentiam in creaturis idem esse cum natura, et tunc sententia haec minus apta videtur ad explicandum, quomodo Verbum Divinum assumpserit naturam humanam et non subsistentiam.

(1) *Quodlib.* 9, a. 3; cf. etiam 3 p. q. 17, a. 2.

(2) 3 p. q. 2, a. 3 ad 1.

(3) Cf. quae disserimus, Ont. tract. II, q. 1, a. 4, pag. 430.

Ex doctrina in propositione a nobis exposita potest facillime intelligi, cur tum quidam auctores, qui contendunt subsistentiam constitui per meram negationem, tum illi qui docent eam constitui per aliquid positivum a natura realiter distinctum et ipsi superveniens, confugiant ad Angelicum Doctorem, et utramque sententiam e regione oppositam nitantur confirmare auctoritate tanti Magistri. Primi enim vel ad ea loca se recipiunt, in quibus Aquinas disserens de supposito *denominative* accepto asserit discrete, naturam singularem et individuum in genere substantiae habentem completam rationem speciei hoc ipso esse suppositum, dummodo non uniatum supposito nobiliori; vel ea recitant testimonia, in quibus idem S. Doctor passim asserit substantias immateriales et incompositas esse per se ipsas subsistentes ideoque in eis suppositum non differre a natura nisi secundum rationem intelligibilem (1).

Alii contra se conferunt ad ea loca S. Doctoris in quibus pertractat de supposito *formaliter* sumpto, et docet, suppositum sic inspectum differre realiter a natura non solum in substantiis compositis, sed etiam in formis subsistentibus: ideoque quamlibet naturam creatam esse assumptibilem a Verbo in unione suppositi, hypostasis, personae. Sic in medium proferunt illa loca, in quibus Angelicus Magister tradit, Verbum non assumpsisse hominem, sed humanam naturam, quia homo non poterat assumi in unitatem personae, nisi prius aliquid fuisset in ipso destructum: idemque asserit de Angelis (2). Quare auctores isti postquam demonstraverint cum S. Thoma naturam etiam singularem et individuum in rebus creatis realiter distingui a subsistentia, tunc propugnant sententias discrepantes circa rationem subsistentiae secundum quod defendunt existentiam in creaturis realiter secerni ab essentia, vel secus. Hi quippe confugiunt ad modum substantialem vel existentiam antevertemem, vel ipsam consequentem.

Porro, ut plurima illa praetereamus, quae contra modum substantialem copiose disceptat doctissimus Tiphanius in suo erudito opere *de hypostasi et persona*, sic paucis rationem proponimus. Vel modus ille qui dicitur subsistentia consequitur existentiam rei, et tunc non est substantialis; nam iuxta pervulgatum principium a S. Thoma saepissime inculcatum: quidquid supervenit rei post primum esse, accidentaliter ei supervenit. Vel modus ille qui dicitur subsistentia antecedit existentiam, et tunc falsa est argumentatio S. Thomae, qua demonstrat naturam humanam, si haberet proprium *esse*, non uniri substantialiter Verbo, sed solum accidentaliter. Nam cum subsistentia esset modus substantialis, uniretur substantialiter etiam servato proprio

(1) Varia loca S. THOM. citari solent, praesertim opusce. *Compendium Theologiae*, cap. CCXL.

(2) 3 p. q. 4; *Quodlib.* 2, q. 2, a. 4.

esse. Cum autem assertores huius secundae sententiae contendant, se doctrinam S. Thomae velle hac super re explicare, si consequens detractant, quod est contra S. Thomam, debent et antecedens respicere, quod ad ipsos pertinet. Et sic in hac difficillima et abdita quaestione doctrinam S. Thomae ea qua potuimus fidelitate et diligentia declarare, et quid verisimillimum nobis visum est vacuo animo depromere conati sumus. An propositum assequuti simus, acutus lector iudicabit, ipsum S. Thomam legendo, et praecipua loca eiusdem simul conferendo, in quibus hanc quaestionem diligenter et accurate versat.

QUAESTIO IV.

De categoriis accidentium generatim.

CONTINUATIO RERUM. Primus essendi modus, secundum quem rei competit esse in se, et non in alio, quique dicitur substantia, constituit proprie ens perfectum, nempe absolute et simpliciter; quia proprium est substantiae independenter a qualibet alia realitate seipsam sustentare in esse et vigere in rerum natura; et sic in ea simpliciter absolvitur ratio entis, nempe eius quod habet esse seu existit. Ex opposito reliqui entis modi, qui generatim a primo distinguuntur per hoc quod dicant rem, cui competat esse in alio, et inter se secerantur secundum diversas rationes essendi in subiecto, cum non constituent rem quae se sustentat in esse, ideoque non sint in rerum natura independenter ab alio, non dicuntur absolute, perfecte, et simpliciter ens, sed solum secundum quid et secundario. Ipsi quippe accedentes enti iam existenti et constituto non faciunt aliquid esse simpliciter, cum hoc praesupponant; sed alicui quod iam simpliciter est ens attribuant esse tale vel quantum, vel huiusmodi: consequenter non denotant id quod est, sed potius id quo aliqua res, quae iam est ens, evadit ens tale, vel quantum, vel aliquo modo se habens; hinc dicuntur entia secundum quid et per ordinem ad aliud, vel aliquid entis, vel entis ens, cum a substantia dependeat ut sint.

Quare concretum substantiae, uti homo, nuncupatur *ens per se*: contra concretum accidentis, uti album, vocatur *ens per accidens*; nam licet substantia composita sit ex actu et potentia, tamen ex huiusmodi componentibus resultat una essentia seu ratio per definitionem explicata, cui competit esse primo et simpliciter independenter a quolibet alio subiecto. Verum in concreto accidentis compositio efflorescit inter subiectum quod habet suam completam essentiam et definitionem quodque est primo esse actuum, et formam supervenientem subiecto, quod est iam ens actu, et ipsi afferentem esse aliquid secundarium, quo con-

stituitur ens quale vel quantum, ideo secundum quid, et per ordinem ad substantiam. Cum autem omnes modis essendi seu habendi esse inter se primo diversi revocentur ad decem qui vulgo nominantur decem suprema rerum genera, horum primus, qui est reliquorum fundamentum, dicitur substantia; reliqui vero novem in substantia fundantur, ideoque communi nomine dicuntur accidentia; licet propter diversas rationes essendi in substantia, diversa et propria nomina sibi vindicant.

Quandoquidem a nobis satis explicata est ratio et natura primi praedicamenti, ut complete tradatur doctrina de divisione entis in decem categorias, aliquid dicendum est de generibus accidentium. Sic doctrinam peripaterico-scholasticam ab oppugnationibus vindicabimus recentium cartesianae philosophiae adstipulatorum, qui ipsam realitatem formarum accidentalium uno ore inficiantur.

ARTICULUS I.

DE DEFINITIONE ET VARIIS PARTITIONIBUS ACCIDENTIUM.

QUID ACCIDENS? Accidens prout e regione opponitur substantiae, nempe accidens praedicamentale a S. Thoma dicitur: *Res seu quidditas cui competit esse in alio tanquam in subiecto* (1).

Definitio declaratur. Ex proposita definitione eruitur nomine accidentis designari specialem quemdam essendi modum, qui e diametro adversatur modo essendi quem competere substantiae vidimus. Sicut enim substantia dicitur res seu quidditas cui debetur esse in se; sic ex opposito accidens est res seu quidditas cui competit esse in alio tanquam in subiecto. Quare substantia et accidens ita dividunt ens, ut nihil medium inter utrumque cadat, cum illud secerant per affirmationem et negationem, nimirum per actum essendi in se, vel non essendi in se. Huiusmodi accidens dicitur accidens reale, et categoricum seu praedicamentale, ut discriminetur ab accidente logico, quod est quintum universale Porphyrii, quodque solet etiam dici accidens categorematicum seu praedicabile. Accidens quippe praedicamentale significat modum secundum quem aliqua res habet esse in alio, nempe in substantia, ideoque extenditur ad omne id quod realiter est in rerum natura, et substantiae iam subsistenti affert aliquem secundarium essendi modum et secundariam perfectionem. Idcirco merito inferri potest: Non est substantia: ergo est accidens. Accidens vero praedicabile designat habitudinem contingentem praedicati ad subiectum,

(1) In 4. Sent. Dist. 12, q. 1, a. 1, sol. 1. ad 2 et alibi passim.